

Fauna

Constant (Anton Nieuwenhuys) (Amsterdam 1920-2005 Utrecht)

Cobra Museum voor Moderne Kunst
Amstelveen

1949. verf op waterbasis op doek, 70 x 85 cm.

Herkomst: collectie Hans en Alice de Jong, Zwitserland

De collectie van het Cobra Museum voor Moderne Kunst is verrijkt met een buitengewoon spontaan, brutaal en fantasierijk schilderij van Constant. Mede dankzij de genereuze steun van de Vereniging Rembrandt, de Mondriaan Stichting, het VSB Fonds en de BankGiro Loterij is het doek *Fauna* uit 1949 verworven voor de Collectie Nederland. Na een langdurig verblijf in de privé-collectie van een verzamelaarschepaar keert het schilderij naar Nederland terug om permanent tentoon te worden gesteld in het Cobra Museum.

Portret Constant
1949

Foto door K.O. Götz

Experimentele groep in Holland [rechts]

De leden bijeen op de zolder van Karel Appel, Amsterdam 1948 v.l.n.r.: Appel, Elburg, Kouwenaar, Wolvecamp, Corneille, Constant, J. Nieuwenhuys, Brands, Rooskens.
Fotograaf onbekend

Het schilderij *Fauna* van Constant is aangekocht met steun van het Titusfonds van de Vereniging Rembrandt. Deze aankoop past bij de doelstelling van het Titus Fonds, namelijk het ondersteunen van met name moderne en hedendaagse kunst. Het Titusfonds is ingesteld door de Titus Cirkel, een groep kunstliefhebbers onder de vijftig jaar die de doelstellingen van de Vereniging Rembrandt een warm hart toedragen.

HET EXPERIMENT

Constant was een van de medeoprichters van CoBrA (Copenhagen-Brussel-Amsterdam), de kunstenaarsgroep die tussen 1948 en 1951 het experiment in de kunst voorop stelde en daarmee aan de wieg stond van een omwenteling in het nationale en internationale kunstklimaat. Zowel binnen de CoBrA-groep als haar Nederlandse voorganger, de Experimentele groep in Holland, nam Constant de rol van theoreticus op zich.¹ Hij was de aanjager van de ontwikkeling en verwoording van een revolutionaire opvatting over de aard van hedendaagse kunst en de maatschappelijke rol van de kunstenaar. In het manifest ter gelegenheid van de oprichting van de Experimentele Groep in Holland zette hij zijn denkbeelden uiteen.² Een schilderij moest niet beoordeeld worden op zijn formele kwaliteiten, zoals lijnvoering en kleurgebruik, maar gezien worden in het licht van een natuurlijke drang naar expressie. De kunstenaar had de verantwoordelijke taak om de scheppende instincten die onbewust in ieder mens sluimerden tot ontwakken te brengen. De weg die leidde tot de bevrijding van de kunst was die van het experiment met uitdrukkingwijzen en materialen.

Fauna kan in het licht van deze standpunten van Constant worden beschouwd. Ondanks het relatief bescheiden formaat van het schilderij valt bij een eerste kennismaking de sterke zeggingskracht van de voorstelling onmiddellijk op. Pas in een later stadium verplaatst de aandacht zich naar de manier waarop Constant de compositie heeft opgebouwd, de heldere kleuren en de spontane lijnvoering. Deze primaire, welhaast universele impact is precies wat Constant nastreefde met zijn werk. Hij wilde de glorie van de schilderkunst tonen, in al haar opstandigheid, agressiviteit en bevrijdende kracht.

Fauna is opgebouwd uit een beeldvullende voorstelling van een drietal fantasiewezens en een vorm die op een bloem of een plant lijkt. Als gevolg van de transparante en lichte achtergrond treden de vormen prominent

op de voorgrond. Het stralende middelpunt van het schilderij is een heldere zon, getooid met een enkel oog en een mond, opgezet in een felle geel-groene kleur. Rechts van de zon bevindt zich een figuur die associaties oproept met een libelle. Het insect is hoofdzakelijk neergezet in blauwe tinten, afgewisseld met zacht roze en geel. In het onderste vlak van het doek bevindt zich een langgerekt dier in zwart en wit dat volledig ontsproten lijkt aan de fantasie van de kunstenaar. Kenmerkend voor de schilderwijze van Constant tijdens deze jaren is een sterke, op het eerste gezicht slordige lijnvoering. Als gevolg hiervan ervaart de beschouwer de voorstelling als bijzonder levendig en spontaan. De libelle lijkt ieder moment van het doek af te kunnen vliegen en de vibraties van de stralende zon zijn bijna voelbaar. Al met al een vrolijk tafereel. Maar er wringt iets. Bij nadere beschouwing oogt het fantasiedier boosaardig. En de zon heeft met haar sliertige stralen en grijnzende blik iets weg van een hippie die in hogere sferen verkeert.³ De combinatie van agressie, brutaliteit en vrolijkheid in *Fauna* is bij uitstek een voorbeeld van de experimentele schilderkunst van Constant gedurende de CoBrA-periode.

HERKOMST

In de jaren tijdens en na CoBrA verliep de receptie van het werk van de naoorlogse nieuwe generatie kunstenaars op zijn zachtst gezegd problematisch. Recensenten reageerden met krachttermen als *gekliederd*, *rotzooi* en *kinderachtig*. Men voelde zich in het algemeen in het ootje

genomen door deze expressieve en fantasierijke kunst. Maar niet Hans en Alice de Jong. Gedreven door een aangeboren nieuwsgierigheid oriënteerde dit echtpaar zich naar hartelust op de nieuwste ontwikkelingen in de hedendaagse kunst. Van 1930 tot 1968 was Hans de Jong directeur van De Jong en Van Dam NV te Hengelo, beter bekend als Jovanda. In deze hoedanigheid verkeerde hij volop in de gelegenheid om tijdens zakenreizen naar het buitenland kennis te nemen van al het interessants dat de eigentijdse kunst te bieden had. Zijn vrouw deelde zijn interesse en samen brachten zij vanaf 1946 menig bezoek aan galeries en musea in binnen- en buitenland. In 1954 verwierven zij hun eerste werk van een oud CoBrA-lid, het schilderij *Astre et animal* van Corneille.

Op basis van de vele ontmoetingen met bevriende adviseurs en kunstenaars ontstond een collectie die een onderkomen vond in de privé-woning van het echtpaar De Jong, eerst in Hengelo en later in Ascona, Zwitserland. Bij hun keuze om werk te kopen van relatief onbekende kunstenaars werden Hans en Alice de Jong overigens met argusogen door hun omgeving gevolgd. In de jaren van wederopbouw vond men het over het algemeen ongepast om geld aan hedendaagse, laat staan experimentele kunst te spenderen.

Bij de aankoop van nieuw werk voor de collectie hanteerde de heer De Jong een uitstekend criterium: alvorens hij en zijn vrouw tot de koop overgingen wilden zij de kunstenaar in kwestie persoonlijk en intensief leren kennen. Of het nu Karel Appel, Asger Jorn, Jean Dubuffet of Willem de Kooning betrof, aan iedere aanwinst ging een heel traject van ontmoetingen, discussies en wikken en wegen vooraf. Zo raakte het echtpaar bevriend met de meeste kunstenaars van wie ze werk verzamelden, waaronder Theo Wolvecamp en Karel Appel.

In 1958 vond na bemiddeling van wederzijdse vrienden de eerste ontmoeting tussen Constant en Hans de Jong plaats. De laatste bracht een bezoek aan de woning van Constant, gelegen aan de Henri Polaklaan te Amsterdam. In de herinnering van De Jong ontspoon zich meteen een ingewikkelde discussie over de rol van de kunstenaar in de maatschappij en het ontwaken van de creatieve mens.⁴ Constant hield zich op dat moment voornamelijk bezig met vlakke constructies, de voorlopers van zijn project *Nieuw Babylon*; een 'hyperarchitectuur' voor de spelende mens. Maar de interesse van De Jong ging voornamelijk uit naar de CoBrA-periode. Op zijn vraag of Constant nog werk uit die tijd had reageerde deze verbaasd: *Cobra? Vind je daar wat aan?* Hij

was echter bereid om een aantal doeken te laten zien en de keuze van Hans de Jong viel op twee schilderijen. In 1959 volgde de aankoop van *Fauna*. Het feit dat privé-verzamelaars als Hans en Alice de Jong reeds vanaf de vroege jaren vijftig de kwaliteit van CoBrA-werk hebben onderkend is van groot belang geweest voor de waardering van de beweging. Nederlandse en buitenlandse musea hadden in deze periode immers weinig tot geen interesse in het actief verwerven van CoBrA-werk.

EEN VERRIJKING VAN DE COLLECTIE

Na zevenenveertig jaar deel te hebben uitgemaakt van de collectie van De Jong verruilt het schilderij *Fauna* de privé-sfeer van de verzamelaar voor het publieke domein van het museum. Het werk werd weliswaar in de loop der jaren diverse malen geselecteerd voor belangwekkende tentoonstellingen, maar het grootste deel van de tijd hing het achter gesloten deuren.

De verwerving van dit schilderij betekent niet alleen een verrijking van de collectie van het Cobra Museum. De aankoop is tevens van belang voor de Collectie Nederland. Vergelijkbaar sterk werk van Constant uit de CoBrA-periode bevindt zich hoofdzakelijk in buitenlandse collecties zoals die van Musée National d'Art Moderne te Parijs en de Tate Collection in Londen, en in besloten verzamelingen.

Het Cobra Museum bezit een aantal sleutelwerken uit het oeuvre van Constant, waaronder *De redenaar* uit 1949 en *De rode vuist* uit 1952. *Fauna* is echter door de kernachtige combinatie van boosaardige, brutale en fantasievolle elementen een absolute aanvulling voor de collectie van het museum. De verwerving ervan komt in een bijzonder daglicht te staan door het overlijden van Constant in augustus 2005. De permanente opstelling van *Fauna* is een hommage aan deze kunstenaar wiens betekenis voor de naoorlogse kunst springlevend is.

Het Cobra Museum is de Vereniging Rembrandt buitengewoon erkentelijk voor de genereuze bijdrage ter ondersteuning van de kapitale aankoop van *Fauna* ♦

Katja Weitering

Conservator Cobra Museum voor Moderne Kunst

Interieur familie De Jong,
Ascona, Zwitserland
foto: J. de Jong

Noten:

1. De Experimentele groep in Holland werd in 1948 in Amsterdam opgericht door Karel Appel, Corneille en Constant. Later werden ook Theo Wolvecamp, Anton Rooskens, Eugène Brand en Jan Nieuwenhuys, de broer van Constant, lid.
2. *Manifest*, september 1948 gepubliceerd in *Reflex 1*, orgaan van de Experimentele groep in Holland.
3. Deze vergelijking is afkomstig van Dr Willemijn Stokvis.
4. Zie de uitspraken van Hans de Jong in de catalogus *Oog in oog met Hans en Alice de Jong* behorende bij de gelijknamige tentoonstelling die van 28 juni tot en met 6 september 1970 plaatsvond in het Arnhems Gemeentemuseum, het huidige Museum voor Moderne Kunst Arnhem.